

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Never-Neverland Revisited: Malay Adventure Stories

Plomp, M.

Citation

Plomp, M. (2014, September 30). *Never-Neverland Revisited: Malay Adventure Stories*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/28939>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/28939>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/28939> holds various files of this Leiden University dissertation

Author: Plomp, Marije

Title: Never-neverland revisited : Malay adventure stories : with an annotated edition and translation of the Malay story of Bahram Syah

Issue Date: 2014-09-30

Samenvatting

Terug naar Sprookjesland: Maleise avonturenverhalen

Met een geannoteerde teksteditie en Engelse vertaling van het Maleise *Verhaal van Bahram Syah*

Dit proefschrift gaat over de relatie tussen Maleise avonturenverhalen en hun sociaal-historische context. Maleise avonturenverhalen zijn fantastische vertellingen in het Maleis over de zoektocht van een jonge prins naar, bijvoorbeeld, een huwbare prinses, een bijzonder medicijn, mystieke kennis of een exotisch kleinood. Ze bevatten veel beschrijvingen van bovennatuurlijke wezens en gebeurtenissen. De, veelal, anonieme verhalen circuleerden tot het eerste kwart van de twintigste eeuw gedurende minstens drie eeuwen in een groot deel van Zuidoost-Azië. Deze studie heeft als doel een herwaardering van dit soort verhalen. Lange tijd zijn de teksten door westerse verzamelaars en wetenschappers weggezet als tijdloze sprookjes met verhaallijnen die overal ter wereld te vinden zijn. Een multidisciplinaire benadering van de Maleise verhalen in hun historische context laat echter zien dat ze nauw verbonden zijn met de samenleving die ze voortbracht. Daarbij blijken ze in verschillende opzichten veel realistischer te zijn dan algemeen werd aangenomen. De betekenis van Maleise avonturenverhalen, zo wordt hier beweerd, is verankerd in hun functie in de samenleving. Hierbij staat de vraag centraal in welke menselijke behoeften de verhalen voorzagen, zowel op het niveau van de groep, als op dat van het individu. Aan de hand van een studie van het negentiende-eeuwse Maleise *Verhaal van Bahram Syah* (Hikayat Bahram Syah) uit Noordwest-Sumatra wordt duidelijk gemaakt dat avonturenverhalen een rol speelden in de overdracht van belangrijke culturele kennis. Vorm en functie van de verhalen vallen hierbij samen: het relaas van een lange tocht door onbereisde gebieden biedt de mogelijkheid om een specifiek Maleis wereldbeeld te presenteren. Dit animistische wereldbeeld is gebaseerd op het principe van *semangat* of levenskracht: het deel van de mens dat hem tot een levend wezen maakt. Maar *semangat* kan het lichaam ook verlaten, met allerlei lichamelijke en geestelijke klachten als gevolg. Het idee dat elk levend wezen bestaat uit twee delen – een lichaam en levenskracht –

vormt de basis van een ‘zijnsleer’ waarmee de lezers van kleins af aan via verhalen bekend werden gemaakt. De vertellingen verschaften hen de categorieën die ze nodig hadden om de wereld om hen heen te kunnen waarnemen en begrijpen en om zinvol te kunnen handelen in die wereld.

Het proefschrift bestaat uit twee delen. Het tweede deel van het proefschrift omvat een geannoteerde teksteditie en Engelse vertaling van het Maleise avonturenverhaal over Bahram Syah (*Hikayat Bahram Syah*). Het eerste deel is bovengenoemde studie, die op haar beurt eveneens in twee delen uiteenvalt. Deze structuur loopt parallel aan de aan elkaar tegengestelde, vormende krachten waar iedere Maleise tekst op het moment van ontstaan aan onderhevig is. Ten eerste is dat de homogeniserende invloed die uitgaat van de grote Maleise tekstuele traditie. Deze kracht bepaalt de algemene formele eigenschappen waaraan een Maleise tekst moet voldoen om als zodanig herkend te worden. Hieraan tegengesteld is de werking die uitgaat van lokale factoren, zoals sociale, economische en politieke ontwikkelingen en de aard van plaatselijke narratieve tradities waar de auteurs van Maleise verhalen uit konden putten. Zij geeft plaatselijke tekstuele tradities hun lokale kleur. Omdat het *Verhaal van Bahram Syah* deel uitmaakt van een lokale traditie én een die hele Maleise Wereld omspant, wordt het verhaal bestudeerd als onderdeel van twee verschillende groepen teksten. Ten eerste, alle Maleise werken die tussen 1851 en 1857 in Barus aanwezig waren (Hoofdstuk 1 en 2). Ten tweede, een collectie van in totaal zeven Maleise avonturenverhalen uit verschillende perioden en delen van de Maleise Wereld (Hoofdstuk 4 en 5).

Hoofdstuk 1 schetst een gedetailleerd beeld van de Noord-Sumatraanse kustplaats Barus in de jaren 1851–1857. De kolonisatie van Barus en omgeving door de Nederlanders een decennium eerder had niet alleen de plaatselijke politieke verhoudingen veranderd, maar had ook geleid tot meer veiligheid in de regio. De handel overzee bloeide op. Daarnaast maakte de Islam flinke opmars; langs de westkust van Sumatra won met name de mystieke tak van de Islam aan populariteit. Met de Islam groeide het aantal ‘Maleiers’ in de kustgebieden: bekeerde Karo, Toba Batak en Mandailing adopteerden een Maleise leefstijl. Deze aanwas leidde tot een groeiende vraag naar Maleise teksten.

Hoofdstuk 2 behandelt achtevenveertig Maleise teksten die door linguïst en bijbelvertaler Herman Neubronner van der Tuuk in Barus (en de naastgelegen kustplaats Sorkam) zijn verzameld in de periode 1851–1857. Getoond wordt hoe de *make-up* van deze groep teksten – genres, getalsgewijze verhouding van de genres, en inhoud, – nauw verbonden is met de specifieke omstandigheden in Barus rond het midden van de negentiende eeuw. Zo hangt het grote aandeel Islamitische teksten, bijvoorbeeld, samen met de groeiende rol van deze godsdienst in de regio. Leerboeken met de beginselen van de Islamitische geloofsleer bedienenden aspirant-bekeerlingen. Hun populaire tegenhangers waren de Maleise avonturenverhalen met een Islamitische draai. Het Maleise *Verhaal van Bahram Syah* is zo een vertelling. Het is, in alle waarschijnlijkheid, geschreven in de eerste helft van de negentiende eeuw in Barus of een van de naburige kustplaatsen. De groeiende

markt voor verhalende teksten met Islamitische helden moet een vrome schrijver hebben aangezet om een populair Acehs relaas over een held met de naam Banta Beuransah te bewerken voor een Maleis publiek.

In het derde hoofdstuk worden de negatieve commentaren van westerse wetenschappers op Maleise avonturenverhalen opnieuw tegen het licht gehouden. Door te kijken naar de ontstaans- en gebruiksgeschiedenis van de begrippen 'magie' en 'literatuur' die de commentatoren als standaarden gebruikten, worden de westerse wortels van beide begrippen blootgelegd. Beide categorieën zeggen niets over Maleise verhalen, zo blijkt, maar verwijzen bovenal naar hun eigen, westerse, geschiedenis. Maar als het bovennatuurlijke in de verhalen geen magie in de westerse zin van het woord is, waar staat het dan wel voor?

Hoofdstuk 4 en 5 proberen antwoord te geven op deze vraag. Zeven Maleise avonturenverhalen worden hier met elkaar vergeleken. Vertrekpunt is de schijnbaar zwakke mentale gesteldheid van de karakters in de verhalen. De personages schrikken gemakkelijk en vallen bij het minste of geringste flauw. Een analyse van deze passages laat zien dat in wereld van de teksten een nauwe band bestaat tussen bewusteloosheid, slaap, ziekte, waanzin en dood. Deze relatie rust op hun gedeelde oorzaak: een verlies van *semangat* of levenskracht. Sommige 'magische' passages in de avonturenverhalen beschrijven de behandeling van karakters die hun *semangat* kwijt zijn en daar last van hebben. Hier is magie niets anders dan het doen terugkeren van de levenskracht om de getroffen persoon te genezen. Antropologische studies bevestigen dit beeld. Sommige aspecten van dit concept zijn echter uitsluitend te vinden in de verhalen. Hierin ligt de communicatieve waarde van avonturenverhalen in de Maleise Wereld: bepaalde culturele informatie kan alleen in verhaalvorm worden overgebracht.

Het vijfde hoofdstuk handelt over fictieve dromen in avonturenverhalen. Het borduurt voort op het voorgaande hoofdstuk: dromen zijn de ervaringen van de ronddolende *semangat* tijdens de slaap. De verhalen geven uitdrukking aan opvattingen over dromen en droominterpretatie. In de wereld van de teksten worden nachtelijke visioenen serieus genomen, omdat ze belangrijke kennis bevatten die nergens anders te vinden is. Het gaat hierbij om praktische adviezen en waarschuwingen die van direct belang zijn voor de dromer. Daarnaast is er sprake van een gendergerelateerde droomtypologie: vrouwelijke karakters hebben symbolische dromen over hartstochtelijke minnaars en liefdevolle echtgenoten, mannelijke dromers ontvangen informatie in hun dromen die te maken heeft met rijkdom, status, bekoorlijke maagden en nageslacht. Een vergelijking van deze gegevens uit de teksten met Maleise droomboeken levert veel overeenkomsten op, maar opnieuw zijn het de verhalen die unieke gegevens bevatten.

Het laatste hoofdstuk bevat een interpretatie van het *Verhaal van Babram Syah*. Hierin komen alle lijnen van betekenisgeving uit de vorige hoofdstukken bij elkaar. De lezing volgt de twee sporen van de studie als geheel: de religieuze boodschap van de tekst (oproep tot bekering en het geloof in Goddelijke Predestinatie) plaatst de tekst in de

snel groeiende Islamitisch-Maleise gemeenschap van het negentiende-eeuwse Barus en omstreken. De tweede tendens in het verhaal sluit aan bij de onzekerheid van het menselijk bestaan en de zoektocht naar betekenis zoals die in de zeven avonturenverhalen tot uitdrukking kwamen (Hoofdstuk 4 en 5). De teksten geven de lezer een alternatieve kijk op het idee dat het lot van ieder mens vastligt. Door dromen en bepaalde verschijnselen in de natuur of iemands dagelijkse omgeving te interpreteren kan men ontdekken wat de toekomst voor het individu in petto heeft. Met deze kennis kan men de juiste acties nemen om het lot naar eigen hand te zetten. Deze schijnbare tegenstelling – Goddelijke voorbestemming tegenover het maakbare lot – vormde voor het overgrote deel van de Islamitische bevolking van Sumatra's westkust geen probleem. Zij hing immers een vorm van de godsdienst aan die vermengd was geraakt met elementen uit andere tradities, waaronder de mystieke.

Tot slot, de kennis die via avonturenverhalen werd overgebracht had betrekking op verschillende facetten van het menselijk bestaan. Het ging om normen, waarden, concepten en praktische kennis. Door hun populariteit verspreidden de verhalen zich gemakkelijk. Hierin ligt mogelijk het antwoord op de vraag welke kracht verantwoordelijk was voor de uitbreiding en het voortbestaan van de Maleise Wereld over een grote tijdspanne en geografisch gebied. Misschien waren het verhalen.